

УДК: 81'272.43:49+253

АНГЛІЙСЬКІ ЕВФЕМІСТИЧНІ НЕОЛОГІЗМИ В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ СТИЛІ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ

О.В. Ткачик, Т.К. Бабаєв

Національний технічний університет України "КПІ"

Дана стаття присвячена аналізу англійських евфемістичних неологізмів та їх перекладу українською мовою. Визначено терміни і типи неологізмів та евфемізмів як складових, які утворюють поняття евфемістичний неологізм, досліджено різні підходи до класифікації неологізмів та евфемізмів. Також розглянуто основні функції, особливості їх творення і вживання на матеріалі англійських публіцистичних текстів, а саме репортажей, інтерв'ю, статей всесвітньо популярної корпорації BBC. Досліджено особливості функціонування неологізмів в англійській та українській мовах, а також визначені різноманітні перекладацькі прийоми і трансформації, які застосовуються при перекладі тих мовних засобів, які пов'язані із вирішенням автором тексту різноманітних комунікативних завдань. Обливу увагу приділено аналізу функцій евфемістичних неологізмів англійської мови та способам і особливостям їх перекладу українською. Надано результати кількісного аналізу проведеного дослідження.

Ключові слова: неологізм, евфемізм, евфемістичний неологізм, публіцистичний стиль, функції евфемістичних неологізмів, способи перекладу.

Останнім часом у сучасних мовах виникає велика кількість нових слів, потрібних для назв нових предметів, явищ, процесів, отже виникає необхідність у їх вивчення та опису. Це, в свою чергу, призводить до виникнення нової галузі лінгвістики – неології – науки про неологізми. Ця наука займається вивченням нових слів та значень, аналізує умови та причини їх виникнення, способи їх утворення та їх лексикографічну обробку [1, с. 19].

Актуальність даного дослідження зумовлена швидким розвитком лексичного складу англійської мови на основі процесів інтеграції та глобалізації і недостатнім вивченням проблем неології сучасною лінгвістикою. Виявлення певних закономірностей перекладу евфемістичних неологізмів з англійської мови на українську зумовлене потребою подальших досліджень та розкриття засобів їх відтворення [1, с. 24].

Мета дослідження полягає у викладенні деяких особливостей функціонування неологізмів в англійській та українській мовах, а також визначенні різноманітних перекладацьких прийомів і трансформацій, які застосовуються при перекладі тих мовних засобів, які пов'язані із вирішенням автором тексту різноманітних комунікативних завдань.

Серед завдань дослідження основними є:

- уточнити поняття «неологізм», «евфемізм» та «евфемістичний неологізм»;
- дослідити різні підходи до класифікації неологізмів та евфемізмів;
- розглянути основні функції евфемістичних неологізмів в сучасних текстах публіцистичного стилю;

- розглянути способи та особливості перекладу евфемістичних неологізмів публіцистичного стилю.

Великих успіхів у дослідженні неологізмів досягли такі видатні вчені як О. Сербеньська, яка запропонувала чітку та детальну класифікацію неологізмів [8, с. 44], якої дотримуються сьогоденні науковці. О. Горбач дослідив поняття «неологізм» у сучасній неології [4, с. 144].

Неологізм — це новостворений термін, слово або фраза, що перебуває у процесі входження в загальне використання і ще не включений до загальноновживаної мови [8, с. 996].

Неологізми можна віднести до слів, стан яких у мові є історично змінним. Це одиниці, які ще не встигли вийти до активного слововжитку або вже не ввійдуть, оскільки, виникнувши, майже відразу ж і зникли [2, с. 42].

Неологізм – це є нове слово, або стійке сполучення слів, нове або за формою, або за змістом. Виходячи з цього, у вокабулярі неологізмів можна виділити [2, с. 48]:

1. **Власне неологізми**, де новизна форми поєднується з новизною змісту: *audiotyping* – аудіодрукування, *bio-computer* – комп'ютер, котрий імітує нервову систему живих організмів, *thought-processor* – комп'ютер, котрий логічно будує та розвиває ідеї.

2. **Трансномінація**, яка поєднує новизну форми слова зі значенням, яке вже існує у мові і передавалося раніше іншою формою: *sudser* – мильна опера.

3. **Семантичні інновації або переосмислення**, де нове значення позначається формою, котра вже була в мові: *bread* – гроші, *drag* – нудьга, *acid* – наркотик ЛСД.

Протягом останніх десятиліть у мові переважають одиниці першої групи, що пов'язане з ростом потреб суспільства дати назви новим реаліям, які виникли у зв'язку з науково-технічним прогресом [2, с. 56].

Під семантичними інноваціями розуміють нові значення уже існуючих слів. При цьому можливі наступні варіанти [4, с. 56]:

1) старі слова повністю змінюють своє значення, втрачаючи попереднє, раніше існуюче;

2) у семантичній структурі слова з'являється ще один лексико-семантичний варіант (ЛСВ) при збереженні всіх традиційних.

Серед семантичних інновацій останні десятиліття переважають одиниці другого типу. Так слово *mafia* розширило своє значення: стало означати “будь-яка таємна організація, замкнуте коло, клан” [8, с. 876]. Серед найбільш вживаних нових значень в сучасній англійській мові можна виділити: *charisma* – сильна особиста приваблююча сила; *bumped out* – розчарований; *go-go* – динамічний, сучасний; *bananas* – сходити з розуму [8, с. 165].

У цілому, серед семантичних інновацій спостерігається тенденція до утворення більш абстрактних ЛСВ слова, розширення його значень [1, с. 87]. Спеціалізація значень менш характерна для останніх десятиліть. Семантичні неологізми, в більшій мірі ніж інші види новоутворень, застосовуються в слензі.

Дуже детальну класифікацію неологізмів з урахуванням продуктивності способів словотворення запропонував Луї Гілберт [5, с. 62].

Він пропонує виділити наступні групи неологізмів за способом створення:

1. **Фонологічні неологізми**, які створюються з окремих звуків або своєрідних конфігурацій звуків.

У цих новоутвореннях відчувається деяка штучність. Подібні поєднання звуків нерідко поєднуються з морфемами грецького або латинського походження. Прикладами таких слів можуть бути назви полімерних волокон, винайдених в останні десятиліття: *polysterol*, *nylon*, *etc.* Або терміни, що використовуються у фізиці, хімії, оптиці, інших науках: *polychromatic* – багатобарвний, *monochromatic* – одноколірний.

Такі неологізми носять назву власне фонологічних неологізмів.

2. **Запозичення.**

Неологізми цієї групи відносяться до сильних неологізмів. Загальною тенденцією для них є те, що вони володіють фонетичної дистрибуцією, не характерною для англійської мови (власне запозичення – *The Duma* – Дума, *Petitdejeune* – невеликий сніданок; варваризми – *perestroika*, *glasnost*; ксенізми – *kung-fu* – кунг-фу; кальки – *glidingtime* (від нім. *glictzeit*) – ковзний графік).

3. **Морфологічні неологізми**, створені за зразками, які існують у мовній системі, та з морфем, що є в даній системі (афіксальні неологізми (вони складають 24% за даними Кеннона): *-on*, *-ase*, *-sd*, *-nik*, *-mansship*, *eco-*, *mega-*, *mini-*, *taxi-*, *cine-*, *-oholic*, *-gate-*, *-natcher*, *flexi-*, *apses-*; словоскладання – *high-rise* – багатопверховий будинок; конвертовані неологізми – *a seeker* – a person, who wants and is going to be a christian, but doubts in some points of the religion – співчуваючий, віруючий; скорочення – *as soon as possible* (*asap*) – якомога скоріше).

Основна маса слів-злитків використовується в засобах масової інформації та в рекламі. Вони привертають увагу і дають певний ефект на читача в силу своєї свіжості.

Поряд з неологічними процесами сучасної англійської мови відбувається евфемізація багатьох мовних явищ, що пов'язано в першу чергу з необхідністю дотримуватися вимог політичної коректності у спілкуванні [1, с. 96].

Евфемізація – це заміна грубих або різких слів і виразів більш м'якими, а також деяких власних імен умовними позначеннями [8, с. 544].

Евфемізм є наслідком лексичного табу (заборони), який завдяки правилам ввічливості або ж різного роду упередженням чи релігійним віруванням накладається на вживання назв певних предметів і явищ навколишнього світу, внаслідок чого людина удається до виразів іносказань [8, с. 544]. Характерно, що нові позначення «непристойних» предметів і явищ з часом втрачають характер евфемізмів, починають сприйматися як пряма вказівка на «непристойний» предмет і в свою чергу стають також «непристойними». Оскільки евфемізми широко використовуються у мовленні,

то з часом вони втрачають свою функцію «прикрашення» істинної суті висловлення і тому потребують чергового евфемізму, який надасть нове значення для завуалювання та прикриття висловлювання [8, с. 544], наприклад, *to pass away* (піти в інший світ), а також *to go West* (відправитися на Захід) замість *to die* (вмирати).

В основі явища евфемізації лежать різні причини [2, с. 89]:

1. Глибоко архаїчні пережитки мовних «табу», тобто заборон вимовляти прямі найменування таких небезпечних предметів і явищ, як, наприклад, богів, хвороб або мертвих, оскільки акт назви, згідно з дологічним мисленням первісної людини, може викликати саме явище. Такі евфемізми типу: *light-fingered* (нечистий на руку) замість *bribe taker* (хабарник).

2. Чинники соціальної діалектології. Поява евфемізмів зумовлена соціальними, моральними та етичними нормами поведінки, так звані етичні і моральні евфемізми, наприклад, *to be in good keep* (вгодований) замість *fatty* (товстун).

Іноді взаємодія евфемізму з будь-якою одиницею лексичної системи може призвести до виходу цієї одиниці із активного слововжитку або до суттєвого зниження частоти її використання. Існує два види такої «негативної» взаємодії [2, с. 92]:

1. Евфемізм витісняє мовну одиницю, яку заміняє.

2. Один евфемізм витісняє інший з активної зони синонімічного ряду в пасивну.

За найбільшими і найпродуктивнішими сферами утворення, евфемізми можна тематично розділити на такі групи [3, с. 71]:

1. Евфемізми, пов'язані з дискримінацією:

а) расовою, культурною, релігійною: *black* (чорний) – «(African-)American»;

б) сексуальних меншин: *gay* (голубий) – *homosexual* (гомосексуалізм), *two-spirit* (людина нетрадиційної орієнтації);

в) інших видів;

2. Евфемізми, які позначають страшні та неприємні явища дійсності:

а) смерть: *to die* (померти) – *to be no more* (більше не бути), *to lose one's life* (втратити життя), *to expire* (минути по терміну придатності), *to go behind the eternal cloud* (піти на вічні небеса);

б) хвороба;

в) природні потреби: *piss* (мочитися) – *do the deed, ease oneself, relieve oneself* (справити нужду);

г) фізичні вади: *blind* (сліпий) – *visually challenged* (незрячий);

д) розумові та психічні розлади: *mad* (псих) – *handicapped* (людина з психічними розладами);

3. Евфемізми, пов'язані із впливом держави на життя людей:

а) воєнні дії: *jail* (в'язниця) – *detention center* (місце позбавлення волі);

б) соціальні вади (алкоголізм, наркоманія, проституція, злочинність, напр. *alcoholic* (алкоголік) – *alcohol dependent* (людина з алкогольною залежністю);

- в) бідність: *poor* (бідний) – *disadvantaged* (неїмущий);
- г) непрестижні професії: *swabber* (прибиральник) – *cleaning manager* (клінінг-менеджер);
- г) сім'я: *betray* (зраджувати) – *to be untrue to wife* (бути нечесним з жінкою);
- д) звільнення: *disemploy, dehire* (ніти за власним бажанням, дати неоплачувану відпустку, скоротити, відпустити);
- е) академічна неуспішність: *a D student, nonachiever* (двієчник, недостатньо вмотивований учень);
4. Евфемізми, які вказують на вік і зовнішність людини:
- а) вага (*fat* «товстий» – *to be in good keep* «нишній»);
- б) вік (*old* «старий» – *advanced in ears* «підстаркуватий»);
- в) зовнішній вигляд (*ugly* «негарний» – *plain* «своєрідний»);
- г) ріст (*dwarf* «карлик» – *little man* «людина невисокого зросту»);
5. Дипломатичні евфемізми (*to kill* «вбити» – *take away, give the works* «прибрати», «ліквідувати»);
6. Евфемізми у мові реклами (*cheap* «дешевий» – *economical* «економний», *obtainably priced* «за доступну ціну»).

Найбільш частотним засобом евфемізації лексичних одиниць виступає лексико-семантичний, заснований переважно на переосмисленні первинної семантики, розширенні конотативного ряду значень лексеми, що зумовлено динамічними темпами розвитку практично всіх сфер сучасного життя.

Необхідність репрезентації нових реалій, здійснення номінації призводить до необхідності розширення конотативного семантичного ряду лексеми, розвиток багатозначності. На підставі переосмислення розвивається евфемістичність неологізмів, спрямованих на репрезентацію негативних політичних, соціальних, економічних процесів, що, відповідно, знаходить своє відображення в різних жанрах публіцистичного стилю, головною функцією яких є відображення зазначених процесів. Крім негативних соціальних процесів на сьогоднішній день являється вкрай необхідним використання евфемізмів для номінації окремих категорій громадян з метою запобігання дискримінації за віковою, етнічною, статевою критеріями, на підставі сексуальних уподобань, політичних поглядів тощо.

Саме публіцистичний стиль використовується найчастіше в політичній, суспільній, освітній масовій агітації, характеризується точністю, послідовністю, логічністю викладення провідних тез разом з їх емоційним забарвленням, тому спектром практичного дослідження було обрано саме публіцистичний стиль, оскільки евфемістичні неологізми властиві більше публічним виступам та висловлюванням, засобам масової інформації.

Публіцистичний стиль має своє вираження як в усній так і в письмовій формах і його метою є висвітлення актуальних суспільно-політичних, економічних, спортивних, соціальних та культурних подій сьогодення. А, отже, основними «користувачами» цього стилю є засоби масової інформації (ЗМІ).

У публіцистичних текстах сучасної англійської мови використання евфемістичних неологізмів спрямоване на усунення дискримінації за етнічним, національним критерієм постійно розширюється: *African-American* – *представник негріванського населення США*; *member of African Diaspora* – *представник негріванського населення США*; *Jewish person* – *єврей*.

Аналогічно спостерігається розширення використання евфемістичних неологізмів, спрямованих на відволікання аудиторії від негативних наслідків соціально-економічної сфери: *reserve of labor force* – *безробіття*; *downsizing* – *звільнення*; *rightsizing* – *звільнення*.

Основною функцією евфемістичних неологізмів публіцистичного стилю є пом'якшення номінації, репрезентація непрямого оцінювання, створення етично прийнятних позначень.

Частіше за все інформаційна функція неологізмів чітко простежується в інтерв'ю, репортажах, звітах та ін. Разом з тим, особливості публіцистичного стилю, який на сьогоднішній день виступає своєрідним органічним синтезом практично всіх стилів задля привернення уваги аудиторії, посилення впливу на реципієнта, призводять до розширення функціонального ряду евфемістичних неологізмів у будь-якому з жанрів публіцистичного стилів.

Для дослідження реалізації інформаційної функції завдяки використанню евфемістичних неологізмів було обрано інтерв'ю від 02.02.2014 р., присвячене подіям в Україні. Вже назва статті: «*Ukraine unrest: Rival politicians face off at summit*» містить евфемістичний неологізм. «*Хвилювання в Україні: політичні супротивники зустрілися обличчя обличчям на саміті*».

Лексема «*unrest*» у словнику Вебстера 1913 року має значення: «*n. Want of rest or repose; unquietness; sleeplessness; uneasiness; disquietude.*

Is this, quoth she, the cause of your unrest!

Can calm despair and wild unrest Be tenants of a single breast?» [9, с. 903].

Як видно з наведеного визначення, лексема не відноситься до соціально-політичної сфери.

Цікавим видається використання термінологічної одиниці автомобільної та політехнічної сфер «*scrapped*», який в універсальному англо-російському словнику відноситься до автомобільної сфери та перекладається «*здати на лом*» [3, с. 745]. У вказаному реченні значення терміну виступає неологізмом до первинного значення однозначної термінологічної одиниці, який набув вторинної семантики шляхом переосмислення семантики первинної та вимог контекстуального оточення. Основною функцією лексеми є посилення експресивності, виразності, яка посилює первинну семантику терміну, але евфемістичної функції не виконує. Разом з тим у перекладі доречним вважається саме використання евфемізму, оскільки лаконічність та аналітична структура англійського речення, а також відсутність вказаної одиниці у фразеологічному фонді української мови не дозволяє знайти адекватний переклад, дослівний переклад не відповідає культурологічному фонду приймаючої мови, що може викликати непорозуміння українського читача.

Крім того, використання евфемізму вважається доречним з позицій політкоректності, що є однією з центральних настанов сучасної публіцистики.

«Russian Foreign Minister Sergei Lavrov had accused Western countries of double standards over violent protests».

«Російський Міністр закордонних справ С. Лавров звинуватив країни заходу у застосуванні двійних стандартів щодо бурхливих протестів».

Евфемістичний неологізм «*бурхливі протести*» виконує інформаційну функцію, спрямовану на ознайомлення читача з тим, що відбувається у країні, однак, прикриваючи справжню ситуацію, не акцентуючи увагу виключно на негативних явищах. Репрезентація політкоректності завдяки використанню неологізму також встановилась завдяки розвитку полісемії лексеми, збагачення її первинної семантики новими конотаціями.

Інший приклад:

«After Mr. Klitschko showed Mr Kozhara the images he said were of the effects of police brutality, Mr Kozhara replied by accusing some of the protesters of belonging to far-right groups».

«Після того, як В. Кличко показав Л. Кожаре зображення, яке за його словами, було слідством жорстокості міліції, Л. Кожара відповів звинувачення окремих протестувальників у їхній приналежності до радикальних груп».

У вказаному реченні відбувається використання більш нейтрального, позбавленого негативного емоційного колориту словосполучення «*слідства жорстокості міліції*». Функція словосполучення виключно інформативна. Нове значення неологізму засноване на розширенні семантики кожного з компонентів. Примітним є той факт, що в процесі перекладу використовується лексема «*міліція*», оскільки «*поліція*» в Україні відсутня.

Окремо слід зупинитися на перекладі евфемістичного неологізму *far-right groups*, який має різко негативне значення виключно в країнах пострадянського простору.

Проведене дослідження дає можливість стверджувати, що в рамках таких жанрів публіцистичного стилю як репортаж, інтерв'ю, звіт евфемістичні неологізми виконують переважно інформаційну функцію, але обмежити роль неологізмів виключно інформуванням, звичайно, неможливо.

Підводячи підсумки аналізу перекладу евфемістичних неологізмів, необхідно зауважити, що, не залежно від функції публіцистичного стилю, для адекватної передачі змісту повідомлення необхідно повністю і чітко осмислити значення лексичної одиниці, що не є досить легкою справою. Їх можна у деякій мірі порівняти зі фразеологізмами. Схожість саме у тому, що обидві одиниці дуже рідко мають пряме значення, для їх розуміння потрібні фонові знання, ґрунтовні навички перекладу. При перекладі евфемістичних неологізмів застосовувалися майже усі трансформації та багато відомих прийомів перекладу: описовий (8,68%) та точний (3,34%) переклад, вербалізація (4,04%) та номінація (10,41%), генералізація (7,98%) та конкретизація (3,34%), переосмислення (9,85%), транслітерація (7,68%), компенсація (4,34%), додавання (6,51%) та опущення слів (7,08%), компресія (5,21%) та декомпресія

(4,34%), емпфатизація (3,47%) та нейтралізація (9,54%), та інші (3,47%). Примітним виявився той факт, що при перекладі функціям публіцистичного стилю не притаманні конкретні трансформації.

Кожна лексична одиниця вимагає індивідуального підходу, знання історії в цілому, культури та особливо політичної ситуації. Відштовхуючись від проведеного дослідження, стає досить зрозуміло, що при перекладі евфемістичних неологізмів необхідно бути якомога обережнішим з лексичними одиницями цільової мови, такі прийоми перекладу як еквівалентний, точний, компресія та емпфатизація застосовуються рідше задля уникнення неточностей, багатозначності.

В англо-українських словниках неологізмів порівняно мало еквівалентів англійським одиницям. Проте необхідно зауважити, що в сучасній українській мові з'являється тенденція до збільшення словникового складу. Кількість запозичень-неологізмів швидко зростає, різні сфери і галузі людської діяльності постійно збагачуються ними, і необхідно, в міру можливостей, прослідкувати цей процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк Б.М., Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації / Б.М. Ажнюк. – Наукова думка, 2001. – 158 с.
2. Горбач О., Поняття «неологізм» у сучасній неології / О. Горбач – Наукова думка, 1998. – 189 с.
3. Котьолова Н.З., Перший досвід опису російських неологізмів / Н.З. Котьолова – Наука ЛО, 1983. – 71-81 с.
4. Сербенська О.А., Волощак М.Й., Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей / О.А. Сербенська, М.Й. Волощак – Просвіта, 2001. – 108 с.
5. A Dictionary of Law. Oxford University Press., 2013. – 610 с.
6. Brown D., Shadows of Steel / D. Brown. – New York, Berkley Books Publ., 1997. – 362 p.
7. Guilbert, Louis, La créativité lexicale / Louis Guilbert. – Paris, Librairie Larousse Publ., 1975. – 54-72 p.
8. Longman Dictionary of Contemporary English, Pearson Longman Publ., 2009. – 1949 p.
9. Webster's Revised Unabridged Dictionary, G & C. Merriam Co. Publ., 1913. – 1377 p.